

2. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației, Litera Educațională, 2012, p.31.
3. Crăciun M., *Psihologia educației fizice*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, p.154.
4. Nicolau A. *Psihologia socială*, Iași, Polirom, 1996, p.438.
5. Epuran M., Holdevici Ir., Toniță F. *Psihologia sportului de performanță*. București, FEST, 2001, p.53.

ARTA CĂRȚII MOLDOVENEȘTI ÎN PERIOADA ANILOR 1980-1990

Victoria Rocaciuc,
conferențiar cercetător, doctor în studiul artelor,
Institutul Patrimoniului Cultural al
Ministerului Educației, Culturii și Cercetării

Cartea moldovenească s-a afirmat la concursurile unionale anuale „Arta cărții” nu doar grație bazei poligrafico-editoriale, ci și sporirii calității de prezentare grafică și ilustrării a edițiilor publicate [1, p. 6]. Literatura social-politică, didactică, de popularizare, beletristică, cărțile pentru copii ofereau graficienilor numeroase posibilități pentru căutări și experimente, întru exprimarea personalității artistice. În prima jumătate a anilor '80 ai secolului al XX-lea editurile din republică au fost menționate cu circa 30 de diplome, inclusiv distincția supremă a Concursului Unional „Arta cărții” – diploma „Ivan Fiodorov” pentru prezentarea grafică, ilustrarea și execuția poligrafică a romanului „Călătoriile lui Gulliver” de Jonathan Swift acordată lui Ilia Bogdesco [1, p. 6].

Mihail Bacinschi pe atunci ilustra cu precădere cărțile pentru copii. Este diplomant al concursului republican de artă a cărții. În anul 1980, artistul a fost distins cu diploma de gradul III la Concursul republican de artă a cărții pentru ilustrarea lucrării de G. Botezatu „Clopotețul fermecat”[1, p. 173]. Vladimir Bulba activa în domeniul graficii de carte și de șevalet, participa la expoziții republicane și unionale. Mihail Vacarciuc activa în domeniul graficii de carte și de șevalet, este diplomant al unui concurs de artă a cărții. A participat la expoziții republicane. Roman Ghimon a fost distins cu diplome la concursurile republicane și unionale de grafică de carte. Astfel, în anul 1979 pentru ilustrațiile la cartea „Bilin” artistul a fost distins cu diploma de gradul II la Concursul republican de artă a cărții. A doua diplomă de gradul II în 1984 i s-a decernat

pentru ilustrarea Constituției RSS Moldovenești. Pentru prezentarea artistică a cărții „Carl Marx” de V.I. Lenin în anul 1984 Serghei Maiorov a fost distins cu diploma de gradul II la Concursul republican și cu diploma de gradul I la Concursul unional de artă a cărții. Iar pentru volumul lui P. Boțu „De ziua familiei” artistului i s-a decernat diploma de gradul II la Concursul republican de artă a cărții. Valeri Malearenko activa în domeniul graficii de carte și de șevalet, participa la expozițiile republicane și unionale. În 1979 Valeri Malearenko a fost distins cu diploma de gradul II la Concursul republican de artă a cărții pentru ilustrarea cărții de Byron „Peregrinările lui Childe Harold”, în 1981 – diploma de gradul I la același concurs pentru ilustrarea cărții „Baciul mieilor chirilici” de Ion Hadârcă, iar în 1984 – diploma de gradul II pentru cartea „Întrebarea” de M. Cibotaru. Iuri Pivcenko activa în domeniul ilustrațiilor de carte și al afișului, participa la expozițiile republicane și unionale, fiind distins cu diplomele de participare la concursurile republicane și unionale de artă a cărții. Pentru ilustrarea „Mahabharatei” în 1979 Iuri Pivcenko a fost distins cu diploma de gradul III la Concursul republican de artă a cărții și în 1980 cu diplomele de gradul I la Concursul republican și de gradul III la Concursul unional de artă a cărții pentru ilustrarea cărții „Iskra”. Vladimir Sinițki lucra în domeniul graficii de carte și de publicitate. Este participant la expozițiile republicane, unionale și internaționale. Artistul a fost distins cu diplomele de participare la concursurile republicane și unionale de artă a cărții, precum și cu diplome din partea conducerii UAP din URSS și ale Bienalelor Internaționale de Grafică aplicată. Pentru prezentarea artistică a cărții „Codrii” în anul 1977, Vladimir Sinițki a fost distins cu diploma de gradul II la Concursul republican de artă a cărții. În 1981 pentru lucrul asupra cărții „Poteci pitorești” artistului i s-a decernat diploma de gradul II la Concursul republican de artă a cărții, iar la cel unional – de gradul III. În 1984, pentru cartea „Moldova, mândria mea” Vladimir Sinițki a fost distins cu diploma de gradul I la Concursul republican de artă a cărții.

Ilustrarea operelor literare pentru copii a devenit un obiect aparte al preocupărilor artiștilor. În anii 1980 acest gen s-a dezvoltat mai mult prin varietatea artistică. Principiul decorativismului dominat în deceniul VIII al secolului trecut, a cedat locul unor soluții mai sobre din punct de vedere cromatic. Graficienii moldoveni imprimau compozițiilor plastice ale ilustrațiilor un aspect estetic, o mai mare pondere cognitivă și un potențial etic care ar atrage micul cititor. Au apărut cărți bine prezentate grafic și frumos ilustrate, ce informau copilul despre natură, lumea științei și tehnicii, traiul și obiceiurile diferitelor popoare din țară și de pe glob. Totuși, cele mai multe cărți sunt adresate celor mai mici cititori și țin de genul basmelor și fantasticului [1, p.8, 9].

În galeria de tablouri din Tighina, la începutul anilor 1980, a avut loc și *prima expoziție republicană de acuarelă*, în care au participat Natalia și Valentin

Koreakin, Nina Şibaev, Boris Poleakov, Victor Kuzmenko, Valentina Bahcevan, Alexei Colîbneac, Timotei Bătrânu, Igor Necitailo, Semion Pikunov etc. Puţini dintre ei au practicat grafica de carte. Însă, trebuie să remarcăm că în acea perioadă tehnica acuarelei devine exploarată mai des, drept exemplu poate servi cartea „Albinuţa” de Gr. Vieru ilustrată în acuarelă de Lică Sainciuc, 1980. „Albinuţa” este o carte cunoscută şi acum de toţi cititori, mici şi maturi, datorită multiplelor reeditări ale acesteia şi datorită tehnicii de ilustrare, şi concepţiei grafice absolut remarcabile. Interesant aborda această tehnică şi Aleksandr Hmelniţki.

În anul 1985, din articolul publicat în săptămînalul „Literatura şi arta” aflăm despre o expoziţie de la Moscova, care ne permite să constatăm că performanţele anilor trecuţi n-au fost date uitării [2, p.6]. Materialul îi invoca şi pe graficienii Victor Koval, Ion Tăburţă; pe maestrul caricaturii politice, Boris Şirokorad, cât şi pe tinerii pe atunci care au început promiţător drumul de creaţie – Nina Danilenko, Eudochia Zavtur (Caftan), Vladimir Zmeev ş. a. Ultimii trei au devenit graficienii de carte renumiţi în Republica Moldova.

Au fost accentuate nivelul înalt al culturii plastice în acuarelele şi gravurile lui Koreakin „Toamna caldă”, Emil Childescu „Venirea primăverii”, ilustraţiile lui Alexei Colîbneac la poezia lui Vasile Alecsandri „Concertul în luncă”. În grafica de carte autohtonă, un loc aparte îi aparţine lui Gheorghe Vrabie – „Oraş reînnoit”, ilustraţii la romanul lui Ion Druţă „Clopotniţa”. Numeroasele realizări ale graficii moldoveneşti din ultimii ani se datorează maeştrilor Ilia Bogdesco şi Leonid Grigoraşenco.

Perioada anilor 1985-1987 a fost promiţătoare cu toate că tematica expoziţiilor avea să rămână neschimbată aproape până în anul 1989.

În grafică se remarcă Nina Danilenko, ciclul „Pace celui care vine” (o nedisimulată şi profundă poezie); Eudochia Zavtur, ciclul „Fiica Volgăi şi a Nistrului”. Tehnica dificilă a gravurii în acvaforte color a fost aplicată de Victor Kuzimenko în ciclul despre oamenii Bugeacului „Anotimpurile”; tot un ciclu alcătuesc şi ilustraţiile lui Igor Liberman la romanul lui Marquez „Toamna patriarhului”; meditaţii filosofice trezeşte gravura lui V. Vtorov, „Anii”, inspirată de o altă lucrare a sa – „Între trecut şi viitor”; ciclurile grafice ale lui N. Levental, „Fabrica de ciment din Râbniţa”. Astfel, pe exemplul acestei expoziţii, putem sintetiza şi analiza în parte grafica de şevalet şi cea de carte, deoarece mulţi autori care şi-au expus grafica de şevalet au lucrat cu succes în domeniul ilustrării cărţilor.

Unul dintre cei mai prodigioşi ilustratori de carte de la noi a fost regretatul Alexandr Hmelniţki, artist a cărui creaţie nu cunoştea o delimitare strict tematică, mai cu seamă, în procedeele de exprimare. Cu aceeaşi îndemnare folosea, bunăoară, de-a lungul aproape a 3 decenii de activitate profesională, pensula şi peniţa, creionul şi cărbunele, acuarela, tuşul, carioca: fie că realiza un

decor, un afiș, un design sau semna placarde, peisaje, portrete, picturi de șevalet, desene pentru ziar, gravuri în acvaforte ori ilustrații la cărți [3, p. 1-33].

Igor Hmelnițki care ilustra cărți pentru copii, lucra în domeniul graficii de carte și de publicitate, participând la expozițiile republicane. Artistul a fost distins cu diplomele pentru participare la concursurile republicane de artă a cărții. În 1980, la Concursul republican de artă a cărții, pentru ilustrarea cărții lui F. Mironov „Bostănel cu capul chel” Igor Hmelnițki a fost distins cu diploma de gradul II, în 1982 – gradul III pentru cartea „Atâtica de tigr” de V. Cirkov, iar în 1985 – gradul II pentru „Aventurile lui Șurubel” de G. Parka și M. Argili.

În anul 1985, Casa Scriitorilor a găzduit cea de-a III-a ediție a Expoziției republicane de grafică de carte, circumscrisă acțiunilor „Săptămâni unionale de artă plastică”. De rând cu lucrările lui Ilia Bogdesco, Artist al Poporului din URSS, și Isai Cârmu, au atras atenția desenele lui Ariei Sveatcenko la fabula lui Alexandru Donici „Vulpea și cocostârcul”, Mark Gherasimov, ale tinerilor: V. Samohvalova, V. Svinorez, Igor Hmelnițki, Ion Severin, Oleg Cojocar, Alexei Colîbneac, Valeri Malearenko, Vladimir Zmeev, B. Jankov, V. Vtorov, Gheorghe Vrabie, Simion Zamșa. Literatura umoristică era interpretată original de plasticienii Iuri Rumeanțev, Vladimir Bulba, Mihail Brunea, Iuri Pivcenko, Mihail Bacinski. O mare parte din tinerii artiști plastici de atunci sunt activi și în prezent. Menționăm nume de referință în arta graficii a lui Filimon Hămuraru, care se remarcă prin diversitatea genurilor profesate; Vasile Cojocar cu grafica și pictura de șevalet; Alexei Grabco, care este a lucrat între polifonia peisajului și linia de tuș a caricaturii, între farmecul vegetal transpus pe pânză și nostalgia zâmbetului; Valentin Koreakin, Aurel Guțu, care, în afară de grafică și pictură, este unul din coautorii primului film moldovenesc cu desene animate, „Guguță”, după povestirile lui Spiridon Vangheli; Alexei Colîbneac, Ion Tăburță, Ion Puiu.

În august-septembrie 1986, drept răspuns al artiștilor moldoveni receptivi la declararea de către UNESCO a anului 1986 drept „An Internațional al Păcii”, în sălile Muzeului de Stat de Arte a fost deschisă Expoziția republicană „Maestrii culturii pledează pentru pace” [4, p. 1-35]. Expoziția s-a dovedit deosebit de actuală, căci și-a desfășurat lucrările tocmai în zilele în care guvernul sovietic a lansat o nouă declarație referitoare la prelungirea moratoriului unilateral asupra experimentelor nucleare. Lucrările expuse, ca de obicei, se distingeau printr-o diversitate a genurilor, manierelor și pozițiilor de autor, înregistrând accente semantice deosebite. În lucrările artiștilor se exprimă neliniștea pentru drama generală a epocii, conflictele internaționale, problemele dificile ale secolului nuclear. Se disting trei teme principale: *mișcarea antimilitaristă în lume, prietenia țărilor frățești, solidaritatea internațională a proletariatului în lupta împotriva politicii de agresiune a SUA și NATO în Nicaragua, Angola, Libia, Liban*. Aceste teme s-au întruchipat în foile grafice „Chemare” (1967) de Ilia Bogdesco; în „Ziua păcii” și „Ziua solidarității” din seria „Solii păcii” (1985) de

Eudochia Zavtur; în *La „binecuvântarea” congresului* (1986) de Boris Șirokorad; în „Bombei atomice – nu!” (1966) de Ion Tăburță etc.

Către anii 1987-1989 s-a definit problema de contradicții între tradiții și contemporaneitate. În diverse aspecte, limbajul plastic continua să se înnoiască, fapt observat și în sculptură, și în ceramică, în pictură și grafică, în arta decorativă aplicată, în care găsim procedee împrumutate necaracteristice genurilor propriu-zise. Schimbări esențiale au intervenit și în conținutul mesajelor operelor. Un artist, creației căruia îi este caracteristică alegoria, anumită ținută filosofică în reflectarea actualității este Mihail Brunea, cu lucrările grafice sugestive „Odă birocrăției”, dipticul „Gloria mundi” („Apooteoză post-factum”). Mihail Brunea este unul dintre pușinii graficieni afirmați în prezentarea artistică a cărților cu un conținut fantastic (Arthur Hailey, Mihail Bulgakov etc.). Alături de el se remarcă creația lui Gheorghii Zlobin (O. Efremov «Туманность Андромеды», gravură pe plastic) etc.

În contextul realității istorice în arta sovietică, fenomenul *realismului socialist* a luat sfârșit în anul 1989. În lunile august-septembrie ale aceluiași an, la Palatul Național de Cultură și Artă, a fost inaugurată prima Expoziție jubiliară republicană de artă plastică, consacrată centenarului de la moartea lui Mihai Eminescu, necenzurată de către oficialități. În expoziție, printre lucrările de tip totalitar, au fost prezentate și cele de actualitate politică: „Împărat și proletar în versiune modernă” de Simion Zamșa etc. Mai detaliat despre expoziția respectivă se poate afla din articolul „Manifestări netradiționale”, publicat în „Literatura și arta”, semnat de Gheorghe Mardare [5, p. 6].

Printre cele mai valoroase surse de documentare menționăm catalogul la *cea de-a doua expoziție republicană de artă a cărții (mai-iunie 1981)* [6, p. 3-16], inaugurată în Sala Centrală de Expoziții a Muzeului de Stat de Arte din RSS Moldovenească. Atunci, Anatoli Smășleav s-a prezentat cu ilustrații la „Povestea unui om leneș” executate în creioane colorate, tehnica pe care o aborda cu succes și Alexei Colîbneac. Expoziția a demonstrat o predilecție a artiștilor pentru tehnică nouă a gravurii pe plastic (Iuri Pivcenko, Aurel Ololenco, Serghei Maiorov, Gheorghii Zlobin). Mulți graficieni lucrau în acvaforte, xilogravură, linogravură sau în tuș cu peniță (Gheorghe Vrabie, Isai Cârmu, Leonid Nikitin, Ivan Kavarnalî, Valeri Malearenko, Andrei Țurcanu, Mihail Șevelkin, Filimon Hămuraru, Glebus Sainciuc, Vasili Țehmister, Natalia Tarasenco, Ivan Vatamanița) ș.a. Fiecare artist valofica maniera stilistică proprie, originală. În acuarelă, temperă sau guașă (utilizate separat sau în combinații diferite ale materialelor respective, uneori conturate și cu tușul) creau Boris Brânzei, Arii Sveatcenko, Aleksandr Hmelnițki, Alexei (Lică) Sainciuc, Anatoli Silițki, Vladimir Bulba, Gheorghii Ostapenko, Emil Childescu, Tamara Leizerovici, Valeri Malearenko, Oleg Zemțov, Viktor Zaikin, Mihail Brunea, Arcadie Antoseac. Abordările diverse încadrabile în tehnica mixtă, lansată mai

ales prin ilustrațiile lui Isai Cârmu, au marcat o nouă tendință stilistică observată și de critica timpului. În textului introductiv pentru catalogul expoziției, Dmitri Golțov a accentuat prezența sintezei în domeniul prezentării artistice a cărților care permite o tratare mai amplă a esenței textului ilustrat.

Generalizând cele expuse, constatăm în creația artiștilor remarcați o cultivare a gândirii plastice – de la reflecții concrete spre evocare a generalului; de la analiză la sinteză; de la aprecierea obiectivă a caracterului subiectului și fenomenului la o tratare și interpretare personală, mai subiectivă, spre utilizarea mai largă a formelor convenționale – fapte preponderent specifice proceselor dezvoltării artelor plastice moldovenești din perioada nominalizată. În condițiile așa-zisei restructurări, patosul caracteristic operelor create imediat după război, în linii generale, dispare, fiind înlocuit treptat de aspectul emotiv, liric și dramatic. Se mai temperează ulterior și talazurile euforiei de după război. O dată cu distanțarea de evenimentul propriu-zis, a apărut posibilitatea ca autorii mai rece și mai obiectiv să analizeze subiectul tematic. Astfel, în lucrările multor artiști s-au făcut resimțite anumite amprente ale sentimentalismului voit (liric și naiv sau auster și rațional).

Către sfârșitul anilor 1980 începutul anilor 1990 în arta grafică moldovenească se observă intensivitatea crescândă a căutărilor de creație a maeștrilor în domeniul graficii satirice și afișului publicitar, inclusiv și designului poligrafic.

Bibliografie

1. *Графика де карте молдовеняскэ*. Алкэтуитор Раиса Акулова. Кишинэу: *Литература артистикэ*, 1986.
2. Stăvilă T. *Continuitate a culturii*. În: *Literatura și arta*, nr. 2 (2058), 10 ianuarie 1985, Chișinău, p.6.
3. *Александр Хмельницкий*. Книжная графика. Каталог выставки. (Автор текста Брынзей Б.). Кишинёв: *Тимпул*, 1985, с.1-33.
4. Сьдник Л. *Мастера культуры за мир*. Catalogul expoziției republicane, consacrate Anului Internațional al Păcii. Кишинёв: *Тимпул*, 1988, 35 p. cu il.
5. Mardare G. *Manifestări netradiționale*. În: *Literatura și arta*, nr.33, 10 august 1989, Chișinău, p. 6.
6. *Каталог второй республиканской выставки книжной графики. Май-июнь 1981*. (Автор вступительной статьи Гольцов Д, составитель Брынзей Б.). Кишинёв, 1981, с. 3-16.